

El centre educatiu de justícia juvenil Can Llupià.

Barcelona, octubre de 2005

Generalitat de Catalunya
Departament de Justícia
Secretaria de Serveis Penitenciaris,
Rehabilitació i Justícia Juvenil

Í N D E X

- **Introducció. La justícia Juvenil a Catalunya**
- **La missió de la Justícia Juvenil i els centres educatius**
- **El nou centre de Can Llupià**
- **L'elecció de la ubicació**
- **El funcionament del centre**
- **L'activitat formativa i els recursos de la comunitat**
- **La seguretat: repercussió dels centres en l'entorn**
- **Sortida i entrada de joves/menors en els centres**

Des del traspàs de les competències en matèria de protecció i tutela de menors al govern de la Generalitat, l'any 1981, fins ara, el sistema de justícia juvenil ha experimentat canvis molt importants que requereixen d'un aprofundiment en un model que faci compatibles els objectius de la inserció socio-laboral i la responsabilització dels joves sotmesos a mesures d'execució penal i, alhora, la promoció d'una relació estreta i positiva entre els ciutadans i la justícia institucional.

La finalitat primordial és promoure i regular les eines per aconseguir la integració i la inserció social dels menors i els joves als quals s'aplica la llei, mitjançant l'articulació de programes i actuacions que tenen un caràcter fonamentalment educatiu.

L'any 2004, quan encara es feien palesos els primers efectes de l'entrada en vigor de la Llei 5/2000 de Responsabilitat Penal del Menor, es va produir un augment de les mesures d'internament que va situar el sistema de justícia juvenil en una delicada situació, pal·liada amb mesures urgents com sengles plans de xoc, sobretot per evitar una massificació dels actuals sis centres educatius d'internament dels que disposa el Departament de Justícia.

Calia, doncs, una actuació decidida i planificada, a mig i llarg termini, que posés fi a la imprevisió d'èpoques anteriors en què ni s'havia previst un possible augment de la població juvenil a atendre, els canvis de perfils i de necessitats d'aquests joves i menors i la necessitat de renovar programes d'intervenció i infraestructures. Un factor molt important a tenir en compte és que, amb la Llei 5/2000, l'edat mínima en la que pot ser ingressat un menor en un centre és de 14 anys i la màxima fins la que pot estar és de 23, si ha de complir una mesura d'internament de 5 o més anys.

Sota aquests paràmetres, el Departament va elaborar el 2004 el **Pla Director de Justícia Juvenil**, amb l'horitzó més immediat de 2007, acompanyat d'un **pla d'equipaments** per satisfer un altre dels objectius: **disposar de les places necessàries per atendre els joves i menors que han de complir mesures d'internament i garantir una atenció individual i personalitzada en un entorn adequat per a la seva educació i inserció en la societat.**

Des de gener de 2004, el Departament de Justícia ha activat dos plans de mesures urgents, un l'any passat i l'altre, el maig d'aquest any, que contemplaven un significatiu increment de les places disponibles en els centres educatius de joves i menors. El primer tenia un caràcter més efectiu i immediat, i el segon tenia un caire més preventiu.

Els dos plans van permetre, en el seu conjunt, incrementar el nombre de places disponibles en els centres de 214 (xifra de gener de 2004) a 272, en l'actualitat (actualment hi ha 237 joves i menors internats).

Si bé és cert que, fins ara, l'ocupació als centres d'internament mai ha arribat als límits de places disponibles, les previsions indiquen que, a finals de 2006, el nombre de joves i menors internats serà d'uns 270.

El següent quadre mostra els centres educatius existents actualment i la seva ocupació efectiva, a 12 d'octubre de 2005.

CENTRE	MUNICIPI	RÈGIM	GÈNERE	Nº JOVES 2005
L'alzina	Palau Solità	Tancat semiobert	nois	73
Til·lers	Mollet del Vallès	Tancat semiobert	nois noies	70
Montilivi	Girona	Tancat semiobert	nois noies	38
El Segre	Lleida	Tancat semiobert	nois	39
Oriol Badia	Guardiola de Font-rubí	Semiobert	nois	9
Folch i Torres	Granollers	obert	nois	8
Total				237

Així doncs, el Pla Director de Justícia Juvenil, en el seu capítol d'equipaments, respon a un doble objectiu general:

- **l'increment de places als centres**, tant des d'una òptica previsorà com efectiva.
- **disposar de noves instal·lacions** per dur a terme una intervenció social i educativa més eficaç, que afavorirà el procés de responsabilització del menor.

Altres dos principis estratègics contemplats per l'Administració de la Generalitat a l'hora de dissenyar el pla són:

• **l'Equilibri Territorial**

- **la Intervenció** en l'entorn comunitari, social, laboral, educatiu, familiar... de procedència del jove-menor sotmès a la mesura d'execució penal.

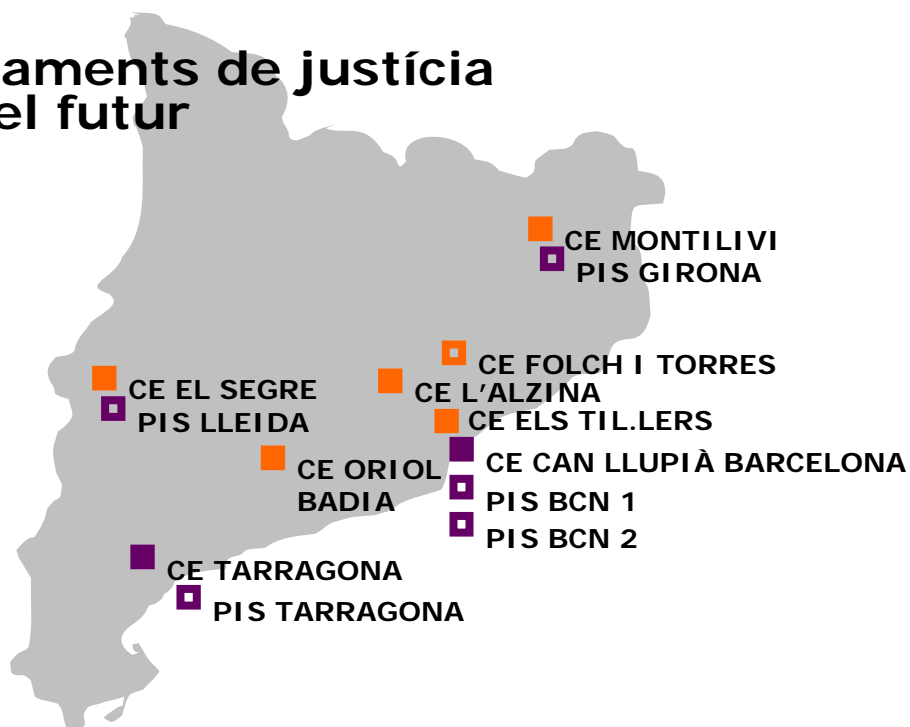
Ni la ciutat de Barcelona ni les comarques de Tarragona disposen d'un centre d'internament, de manera que no es pot donar una resposta educativa adient als menors d'aquests indrets, com és l'objectiu.

■ Equipaments de justícia juvenil en l'actualitat

■ Els equipaments de justícia juvenil del futur

El Pla Director de Justícia Juvenil preveu que, a finals de 2007, hi haurà unes 350 places disponibles que encara que no s'utilitzin en la seva totalitat són necessàries en aplicació d'una política de previsió davant els puntuals i cíclics increments que experimenta el sistema de justícia juvenil.

La missió de la Justícia Juvenil i els centres educatius

L'internament constitueix, en el sistema de justícia juvenil de Catalunya, la última ratio en l'execució de mesures penals. El Departament de Justícia aposta, d'una forma clara, pel medi obert i la mediació.

Hi ha casos, però, en què els jutges i fiscals de menors consideren com a més adient la mesura l'internament de joves i menors –encara que només en un 8 per cent dels casos- en centres educatius, la missió dels quals és executar les mesures dictades en aplicació de la Llei Orgànica 5/2000 de responsabilitat penal dels menors.

Aquesta llei regula el procediment i les respostes judicials que cal aplicar a menors i joves que hagin comès delictes en edats compreses entre els 14 i els 18 anys.

L'objectiu prioritari de les mesures d'internament és que els menors disposin d'un ambient i un entorn que reuneixin les condicions educatives adequades perquè puguin reorientar les deficiències que han caracteritzat el seu comportament antisocial i, alhora, dissuadir-los de cometre nous delictes.

En aquest sentit, cal assenyalar que l'esmentada llei regula tres tipus de règim d'internament per a joves i menors: l'obert, el semi-obert i el tancat

- Obert: en el qual el menor realitza totes les activitats formatives o laborals al exterior del centre.

- Semiobert: en el qual el menor pot realitzar determinades activitats a l'exterior del centre i gaudir de permisos de cap de setmana d'acord amb la seva evolució i situació personal així com amb la preceptiva autorització del jutge.

- Tancat: en el qual el menor realitza totes les activitats a l'interior del centre

Quan no hi ha resolució ferma, els jutges poden acordar l'internament cautelar –equivalent a la presó provisional d'adults-, amb una durada màxima i improrrogable de 6 mesos i que acostuma a ser en règim tancat. També està prevista la mesura d'internament terapèutic per a aquells menors que presenten problemes de salut mental o toxicomanies.

Els CEJJ compten amb un ampli ventall de professionals encarregats del correcte funcionament del centre, tant des del vessant psicosocial i educatiu (metges, personal sanitari, psicòlegs, educadors i assistents socials) com de seguretat (vigilants) i manteniment de les instal·lacions (personal de manteniment i de serveis).

Cal destacar el paper dels educadors, que són els que estan permanentment en contacte amb els menors, i al voltant dels quals s'articula la vida diària dels menors internats.

Totes les actuacions dels centres estan orientades vers la progressiva socialització del menor mitjançant activitats i aprenentatges que contribueixin a la seva responsabilització i desenvolupament de nous recursos i habilitats personals i socials.

Per dur a terme aquests objectius l'equip educatiu del centre realitza un Projecte Educatiu Individualitzat (PEI) en el qual s'estableix el pla de treball individualitzat que es realitzarà amb cada un dels menors internats en el decurs de la mesura i els recursos que caldrà utilitzar. En aquest sentit el PEI té en compte tant els recursos propis del centre com els recursos comunitaris, sempre de la zona de procedència del menor.

En els Centres educatius de Justícia Juvenil es realitza un ampli ventall de programes:

- programes d'ensenyament reglat, de formació ocupacional i d'inserció laboral que facilitin la seva reincorporació a l'àmbit escolar o al món laboral;
- programes de tractament de la conducta delictiva per afavorir el seu desenvolupament cognitiu i l'adequació de les seves respostes personals al medi social;
- programes d'hàbits domèstics i vida quotidiana per millorar l'autonomia personal i integrar normes d'higiene, ordre i convivència;

- programes de salut per detectar i prevenir possibles riscos per a la salut i per tractar adequadament les possibles patologies físiques o mentals que puguin presentar;
- programes d'animació sociocultural i d'esport per oferir-los possibilitats alternatives d'oci i temps lliure introduint patrons i models de diversió socialment normalitzats.

El nou centre de Can Llupià

La instal·lació d'un centre de menors al districte d'Horta-Guinardó, i més en concret a la zona de Font del Gos-Cal Notari, està contemplada en el Pla Director de Justícia Juvenil 2004-2007, que, com s'ha dit abans, preveu també l'obertura d'un altre equipament a Tarragona per completar la xarxa de centres educatius catalans.

Cal incidir en què el municipi de Barcelona i les comarques de Tarragona són els únics que no disposen d'un centre educatiu que, en cap cas, no ha de ser vist com una "presó", perquè no ho és, ni com un centre que pugui promoure la inseguretats o la marginació al seu voltant.

L'entrada en funcionament del centre de Can Llupià cobreix un dèficit i, alhora, un objectiu del Departament de Justícia: **afavorir que les mesures d'internament puguin realitzar-se en el context i entorn comunitari, social, familiar, laboral de procedència del menor.**

Els joves de la ciutat de Barcelona i la seva conurbació que han de complir una mesura d'internament han de ser traslladats a centres com els Tilers (Mollet del Vallès), l'Alzina (Palau-solità i P.), Montilivi (Girona), o fins i tot al CE el Segre (Lleida).

Cal tenir en compte que el 74% de la població juvenil atesa pel Departament de Justícia prové de la província de Barcelona i més de la meitat d'aquest percentatge és de Barcelona ciutat i la seva comarca.

El Centre Educatiu de Barcelona, s'instal·larà a les dependències de l'antic Hospital Psiquiàtric del c/ Germans Desvalls, un cop s'ha complimentat l'adquisició de la finca i s'ha definit el projecte de reforma i adaptació de l'edifici preexistent. Les obres que ja han estat adjudicades es preveïen que s'iniciïn abans de finals d'any, amb una durada aproximada de 6-7 mesos.

El Centre acollirà 60 menors –nois i noies- de Barcelona amb una mesura d'internament cautelar de **curta durada**, i menors que estan en la **fase final de la mesura d'internament** i que ja estan realitzant activitats de tipus formatiu o laboral en el seu propi entorn comunitari de procedència, com a pas previ a una situació normalitzada un cop complimentada la mesura.

Aquest fet, per si mateix, descarta que Can Llupià aculli joves o menors que poden generar conflictitat, però no pel seu historial personal o social, sinó per la falta d'adaptació a les noves circumstàncies pròpies de l'internament.

El nou centre educatiu de Can Llupià, que té un cost aproximat de 4,6 milions d'euros, i estarà ubicat en un solar de 7.716 m² i tindrà una superfície construïda de 1.780 m². L'edifici a remodelar està integrat per dos cossos: un de planta rectangular, formada per una planta baixa més dos pisos, i un edifici annex de planta quadrada que consta de planta baixa més una planta soterrani comuna als dos edificis.

A la planta baixa es distingiran tres àrees articulades pel "vestíbul-punt de control: àrea d'administració, àrea de comunicació (locutoris, visites familiars, etc.) i àrea de tractament i formació (taller, aules, servei mèdic i sala polivalent-gimnàs).

Les plantes primera i segona estaran destinades a la residència de joves: cada planta tindrà dos mòduls residencials aïllats i independents entre si de 15 places cadascun. Aquests estaran distribuïts en tres habitacions individuals i sis dobles, amb menjador-sala d'estar comunitari i dependències auxiliars.

Quant a la seguretat pròpia del centre, estarà envoltat per una tanca perimetral de 6 metres d'alçada, amb sistemes de vídeo-sensors interns i externs de captació de moviments, vidres especials de 18 mil·límetres de gruix i tancaments exteriors de seguretat. La vigilància mòbil anirà a càrrec de personal especialitzat en tasques de seguretat, amb un mínim de set vigilants per torn de servei.

Cal destacar que l'obertura d'aquest centre de menors **res té a veure** amb el trasllat del centre penitenciari de Joves de Barcelona, situat al barri de la Trinitat, a un nou emplaçament, en aquest cas a la zona de Quatre Camins, al municipi de La Roca del Vallès, a hores d'ara en fase de construcció.

El trasllat del centre penitenciari de Joves està contemplat en un conveni signat per la Generalitat i l'Ajuntament de Barcelona que inclou també la substitució dels centres d'Homes i de Dones de la ciutat.

L'elecció de la ubicació

S'ha escollit aquest indret per un principi d'oportunitat, facilitat pel trasllat a una altra ubicació del centre psiquiàtric, i per raons de comunicacions i accessos (Ronda de Dalt, Metro, línies d'autobusos...), proximitat al centre de la ciutat i als jutjats i la fiscalia de menors (la qual cosa facilita possibles trasllats a aquestes institucions en cas de ser requerits) i per les seves instal·lacions adients i entorn natural, amb les oportunes reformes estructurals que s'executaran, per a la tasca educativa i socialitzadora que s'ha de dur a terme amb la població juvenil sotmesa a mesures d'execució penal.

Més enllà dels elements descriptius i de funcionament d' un centre d' aquestes característiques, cal destacar que el procés seguit quant a la instal·lació ha estat transparent i participat.

S'han dut a terme nombroses reunions amb el Consell de Districte, la Comissió de Benestar Social i Sanitat del Districte, les associacions de veïns de les rodalies (Montbau, Font del Gos-Cal Notari, Vall d' Hebron i Horta).

Fins i tot, s'ha fet una visita, amb representants d'aquestes entitats, al CE els Til·lers, situat a Mollet del Vallès, amb característiques molt similars.

L'experiència de municipis que acullen centres semblants, com Mollet del Vallès (amb dos barris a tocar del centre), Granollers o Girona, ubicats en ple casc urbà, expressada no només a través de les autoritats locals sinó també pels veïns, indica que no hi ha d'haver cap tipus d'inquietud respecte del funcionament del centre ni respecte de problemes de seguretat o conflictivitat externes.

El funcionament del centre

La individualització del programa que s'aplica a cada menor en el marc d'intervenció de la Direcció General de Justícia Juvenil fa que, en funció de les característiques de les activitats exteriors programades, cada jove entri i surti del centre a una hora determinada que no té perquè coincidir amb altres menors internats.

En alguns casos concrets, i en totes les activitats exteriors de caràcter grupal, les sortides es duen a terme amb acompanyament d'educadors i d'altres professionals del centre, la qual cosa ja comporta un factor de seguretat afegit.

Els menors amb internament cautelar poden rebre visites dels seus familiars qualsevol dia de la setmana, en hores concertades prèviament, fet que evita aglomeracions i facilita la gestió de les visites.

El centre s'estructurarà en 4 unitats residencials de 15 places cada una, de les quals dues seran per a internament cautelar per a nois, una mixta per a nois i noies i una de règim semiobert. A més, disposarà d'aules i tallers de formació ocupacional, una zona esportiva, un àrea sanitària, una altra de tractament i les zones d'administració i serveis.

El pressupost anual de funcionament d'un centre d'aquestes característiques ascendeix a la quantitat de 2,3 milions d'euros (Capítol de personal i despesa corrent)

L'activitat formativa als centres de Justícia Juvenil és un dels eixos més importants de la intervenció integral que es du a terme amb els menors i joves ingressats. La formació incideix directament en la competència dels menors per aconseguir la posterior inserció socio-laboral d'una forma efectiva. En aquest sentit, l'objectiu es dotar al menor-jove d'una millora del nivell de formació tant en l'àmbit de la formació reglada com en l'àmbit de la formació pre-laboral.

Pel que fa als incentius, hi ha un seguit de normes del Departament de Treball i Indústria de la Generalitat que incentiven les empreses que acullen determinats col·lectius en risc de marginació social, entre els quals s'hi troben els joves i menors internats en els centres educatius.

Per poder aconseguir aquest objectiu, la Direcció General de Justícia Juvenil té establert un conveni de col·laboració amb el Departament d' Educació per garantir la formació reglada d'aquells menors i joves que es troben complint mesures judicials privatives de llibertat.

La formació reglada abasta des de cursos preparatoris per obtenir el Certificat de formació Instrumental (CFI), l'Educació Secundària Obligatòria (ESO) o els Cicles Formatius de Grau mig (CFGM), fins el Batxillerat.

En aquest sentit, el futur centre Can LLupià comptarà amb cinc unitats docents dotades cada una d'elles amb un mestre, així com d'un professor d'educació física.

Pel que fa a la formació no reglada, la Direcció General de Justícia Juvenil, conjuntament amb el Departament de Treball, a través del Centre d'Iniciatives per a la Reinserció (CIRE), ofereix als menors ingressats recursos formatius orientats a la inserció laboral . Aquest cursos són de Formació Professional Ocupacional (FPO) en diverses especialitats (manteniment, jardineria, cuina, construcció, pintura, electricitat...) així com altres formules de formació pre-laboral com son cases d'oficis, tallers d'iniciació laboral, tallers productius.....

El centre educatiu de Can Llupià comptarà, com a mínim, amb cinc mestres de taller i dels monitors que es requereixin per a la conducció dels tallers d'iniciació laboral.

Amb aquesta oferta, la Direcció General de Justícia Juvenil pretén cobrir les necessitats formatives de tots els menors i joves ingressats en els centres respecte de les activitats que els menors hagin de realitzar dins del mateix.

El CE Can Llupià, pel fet de comptar amb una unitat semioberta, haurà de garantir l'oferta dins del centre com ja s'ha descrit, però alhora haurà de treballar per tal que els joves internats, - òbviament aquells als quals la seva evolució els ho permeti-, desenvolupin algunes activitats de les previstes en el seu programa individualitzat en el l'exterior.

Tenint en compte els principis de transitorietat i de intervenció en el propi entorn que inspiren la Llei del menor, les activitats que es programin a l'exterior s'han de fer en el medi habitual del menor per tal de poder oferir la continuïtat en el recurs un cop finalitzi la mesura que, en règim semiobert, tenen una durada mitja de 6-8 mesos.

En aquest sentit els menors-joves que, per la seva evolució es consideri adient que s'escolaritzin en un Institut d'ensenyament Secundari (IES), hauran de matricular-se en el que els correspongui en funció del seu lloc de residència (barri, ciutat...), atenent que a Can Llupià únicament hi haurà internats joves residents a la ciutat de Barcelona o bé de la seva conurbació, i que per tant es podran traslladar amb comoditat i rapidesa a la seva zona de residència habitual.

Atès que la mitjana d'edat dels nois ingressats en centres és de 17,2 anys, la majoria de les activitats exteriors que es programaran seran de caire laboral, també sota el criteri de treball en el propi entorn comunitari de procedència.

En aquest sentit, l'obertura del CE Can Llupià als barris propers no tindrà repercussió sobre la xarxa d'ensenyament reglat de la zona, tota vegada que exclusivament, i de forma extraordinària, només assistiran als IES de la zona els joves i menors que, prèviament a l'internament, estaven matriculats en la seva condició de residents dels barris situats a la zona d'influència de l'IES.

Els incidents que s'han pogut produir als centres educatius de la Direcció General de Justícia Juvenil no han tingut rellevància a l'exterior donat que, en la seva majoria, les incidències són internes i es solucionen mitjançant intervencions educatives que en alguns casos requereixen de l'aplicació del Règim disciplinari intern.

Per donar un exemple entenedor, en ple centre del municipi de Granollers, la Direcció General de Justícia Juvenil (DGJJ) disposa d'un centre residencial per a l'execució de mesures d'internament en règim semiobert i obert, amb capacitat de 12 places i sense mesures arquitectòniques de seguretat. Tampoc disposa de personal especialitzat en seguretat, sinó únicament d'educadors.

Doncs bé, de l'esmentat centre, que és a Granollers fa 20 anys, no es coneix cap incidència que hagi transcendit a l'exterior. El veïnat més pròxim desconeixia que es tractés d'una residència de la DGJJ i, a més, els veïns de l'edifici sempre han demanat que la Residència es mantingués per evitar que a les instal·lacions hi arribessin altres possibles veïns que no donessin les garanties que ha donat sempre la residència.

Sortida i entrada de joves/menors en els centres

Els protocols d'accés i sortida estan recollits a les normatives internes. El sistema pel qual un jove surt del centre està totalment reglamentat, ha de complir una sèrie de condicions mitjançant sistemes d'avaluació diaris i continus, ha de tenir un Programa Individual aprovat per la instància judicial, ha de demostrar que a l'exterior disposa de referents que se'n poden fer càrrec. **Cap jove pot sortir del centre sense autorització expressa.**

Les sortides dels centres no son mai automàtiques, responen a processos molt protocolaritzats, en què les decisions estan preses per equips multidisciplinaris compostats per personal tècnic i educatiu.

A més d'això, la Llei contempla una sèrie de condicions objectives per les quals es poden cancel·lar les sortides en cas que s'incompleixi una de les condicions. Totes les visites estan emmarcades dins d'uns horaris pre-fixats i, en cas d'incompliment, s'avisava a la policia i als jutjats de menors.

Totes les sortides programades dels menors en règim semi-obert es fan amb acompanyament educatiu. Només quan el centre té garanties de què el menor està preparat per sortir en règim d'autonomia s'autoritzen sortides sense acompanyament.

Quan un jove està capacitat per realitzar activitats externes (laborals o formatives) aquestes es busquen en un lloc proper a la zona on haurà de viure en finalitzar el seu internament. A més, sempre que és possible es busca derivar els nois més autònoms a Pisos Residencials on els joves viuen i treballen convertint-se en membres positius de la comunitat

Pel que fa a l'accés als centres educatius se segueixen també protocols interns (control i seguiment de la sortida, registre a l'entrada...).

Barcelona, octubre de 2005.